wiibinud, teinud oliwad. Kui suur wõitja ;wiimaks oma ekſitäſt märkas, pööras ta 6. oktobril tagaſi minema. Sellel teel ſai ta suur ſõjawägi otſa, suurelt osalt küll külma ja nälja tõttu, aga ka Wene wahwad kasakad suigutasiwad Prantſuſe järelwägedeſt tuhanded surmale. Tuhandeid Prantſuſe ſõjalaſi uppus ka 15. now. Beresina jõeſt ülemineku ärа. Suureſt ſõjawäeſt jõudsiwad ainult riismed Saksamaale, 300,000 ſõjalaſt oliwad Wenemaa lagendikkudele jäänud.

Kuid suur ſõjalane ei mõtelnudki allaandmiſe peale. Osa ſõjawäge ſeisis tal weel Saksamaal tagawara wäeks ja Wenemaalt põgenedes hakkas Napoleon kohe uut ſõjawäge koguma. Peagi oli tal jälle kaunis suur hulk mehi lipu all, keda 170,000 ümber loeti. Kuid nüüd lõiwad Preisi, Austrija ja Rootsi Wenemaa nõusse ja hakkasiwad ühiſelt „kõikide riikide waenlaſt“ kimbutama. Napoleon wõitis weel kord ühendatud wäed 15.—18. aprillini Dresdeni all, kuid kuulsas rahwaste lahingus Leipzigi juures, mis Dresdeniſt üle 100 wersta eemal, kaotas ta 4., 6. ja 7. okt. 1813 täiesti. Oli ka nüüd üliwõim lepingusse astunud riikide ſõjawägede käes, ſeſt nendel loeti 300,500 meeſt, kuna Napoleonil pea poole wähem ſõjalaſi oli. Kokku ſõdiſewad selles kuulsas lahingus pea pool miljoni inimeſt, kelledel 2000 suurtükki tarwitada oli. Prantslaſed wõitleſiwad waprasti wastu, ja eſimeſel päewal oli ka õnn nende pool, nii et Napoleon juba wastaliſed lõõdud arwas olema. Kuid nüüd tuli kange Preisi kindral Blücher appi, ja prantslaſed kaotasiwad täiesti. Lahing oli hirmus. Kohad wõideti ja kaotati kord ühe kord teiſe wastaliſe poolt. Kole suurtükkide müriu kuulutas surma ja hukatuſe talgut kaugele eemale ja kui lahing lõpnud, siis tuli awaliſuks, et Napoleon oma 170,000 meheſt ainult 90,000 üle Saale jõe tagaſi oli suutnud wiia. Tema ſõjawäeſt oliwad langenud: 1 marſhal (poole ſõjawägede juht würſt Poniatowsky), 4 kindrali ja 20,000 alamaid. Haawata ſaiwad: 4 marſhali, hulk kindraliſi ja ohwitſeriſi. Wangi langeſiwad kaks korpuſekindrali, Sakſeni kuningas, 20 diwisjoni- ja brigadekindrali ja 40,000 alamwäeliſt, kellede hulgas 20,000 haawatud. Et nii palju wangi langes, tuli ſelleſt, et ekſituſe tõttu taganemiſel jõe ſild enneaegu õhku lasti, kusjuures suur hulk ſoldatiſi jõkke ärа uppus. Prantslastelt wõeti 325 suurtükki ärа, peale ſelle weel hulk püſſiſi ja ſõjamoona.

Nii ſai ſiis Napoleon „rahwaste lahingus“ raske löögi, kuid ka wastaliſed kaotasiwad palju. Wene keiſer Aleksander I.

adjudant A. Michailowsky-Danilewsky loeb omas 1813 aasta ſõjamälestuste raamatus kaotuſe suuruſe järgmistes arwudes üles:

300,000 meheſt, kes wõitluſeſt osa wõtſiwad, oliwad kas surnud ehk haawatud: 21 kindrali, 1800 ohwitſeri ja 45,000 alamwäeliſt, nende hulgas 22,000 wenelaſt, 15,000 preislaſt, 8000 austrialaſt ja 300 rootslaſt. Kõige rohkem oliwad ſiis wenelaſed kaotanud, kellede juures keiſer Aleksander I. iſiklikult wiibis.

Küll ei olnud ſellega weel Napoleoni wõim täitsa murtud ja lepinglaſed pakkusiwad talle Prantſuſe piiril ſeistes weel korraks omalt poolt rahu, milleſt aga kange ſõjalane kuuldagi ei tahtnud. Kuid ta õnnepäike oli weerenud, usaldus ta wastu kodumaal langenud ja nii wõiſiwad ühendatud lepinglaste ſõjawäed 1814 a. kewadel Pariſi marsſida, kus wägew mees Prantſuſe trooni käeſt äraandma sunniti. 20. apr. 1814 jättis Napoleon ſiis omad waprad ſõjalaſed jumalaga, et Elba saarele wangi minna. Kuid ſiit põgenes ta 1815 ärа ja astus teiſt korda Prantſuſe keisri troonile, kus weel 100 päewa walitſes, kunni õnnetu Waterloo lahing, milles teda preislaſed ja inglaſed lõiwad, tema wõimu lõpulikult murdſiwad. Ta wiidi nüüd kaugele Atlandi mere üksikule Helena saarele, kus ta wangina 1821 suri.

Napoleoni uuendused ja korraldused, mis ta Europas ſiſſeſeadis, kaotati küll järgnewal tagurluſe ajal suuremalt osalt ärа, kuid uued aated, nimelt talupoegade wabakslaſkmine pärisorjuſeſt jne. tungiſiwad ikkagi edasi. Rahwad nägiwad ärа, et troonid nii kõikumatad ei olegi, kui enne arwati ja nüüd hakati pea igal pool walitſustelt uuendusi nõudma, milledele ka enamalt jaolt wastu tuldi. Napoleon oli ajaloo käigu peale suuresti mõjunud ja seda mõju ei suutnud „rahwaste lahing“ Leipzigi juures, ega ka Waterloo lahing muuta. Tema wõim langes, aga paljud ta korraldused kestawad tänani edasi, nimelt ka tema wäljaantud seadused, mis Prantſusemaal, Lääne-Saksamaal ja Belgias tänani weel makswad on.

Suure mehe külmast rahust õnne- ja õnnetuſe päewil jutustatakſe paljugi. Nii on ta Leipzigi lahingus taganemiſe ajal rahulikult maganud ja oma kaotuſeſt päraſt nagu igapäewaſeſt asjast kõnelenud. Tema oli kehastatud ajalugu iſe ja waewalt näeb maailm küll sarnaſt kangelaſt weel, kelles kõik ühendatud oli: waprus, tarkus, annahnus, kangekaelsus, osawus ja julgus.

—dt.